

Non-verbale screening en diagnostiek Academische Werkplaats Forensische Zorg voor Jeugd

Wat is het?

Een observatiechecklist om (1) psychische problemen en probleemgedrag bij forensische jongeren snel te signaleren met behulp van observaties door groepsleiding en (2) informatie aan te leveren ten behoeve van het diagnostische proces.

Aanleiding

In de Justitiële Jeugdinrichtingen (JJl's) worden de jongeren die binnenkomen, gescreend op psychische problemen. Hierdoor kunnen acute problemen, zoals suïcidale gedachten, snel worden aangepakt. De bestaande screening geeft veel informatie, maar is ook eenzijdig omdat het gaat om vragenlijsten die de jongere zelf invullen. Bovendien wil of kan niet elke jongere de lijsten goed invullen. Groepsleiders zien deze jongeren dagelijks. Hun observaties werden nog niet systematisch meegenomen bij de diagnostiek van problemen van deze jongeren.

Resultaten

De Academische Werkplaats Forensische Zorg voor Jeugd (AWFZJ) ontwikkelde een aanvullende non-verbale methode voor screening en diagnostiek van psychische problemen van forensische jongeren. De projectgroep – bestaande uit een onderzoeker, groepswerkers en gedragsdeskundigen – heeft een observatiechecklist ontwikkeld voor groepsleiders met een bijbehorend trainingspakket en een digitale applicatie.

Daartoe is gestart met de inventarisatie van belangrijke factoren voor recidive. Vervolgens is gekeken welke van deze factoren te observeren zijn 'op de groep' en dus bruikbaar zijn voor de checklist. Aan behandelaars is gevraagd welke informatie zij in de huidige werkwijze missen om een goede diagnose te kunnen stellen. Daarna werd aan groepsleiders gevraagd of zij deze informatie op basis van hun observaties kunnen aanleveren en of dit voor hen 'te doen' zou zijn.

Zo is begonnen met een lijst van 15 kenmerken, waarvan er 6 overbleven. Kenmerken vielen af omdat ze 'niet te observeren' zijn, lage prioriteit kregen of ook via de vragenlijsten gesignaleerd werden. De 6 overgebleven kenmerken zijn: proactieve (of geplande) agressie, reactieve (of ongeplande, impulsieve) agressie, gebrek aan wederkerigheid in contact, impulsiviteit, hyperactiviteit en neerslachtigheid.

Op leefgroepen in de forensische residentiële jeugdzorg vullen de groepsleiders elke dienst (2 keer per dag, de vroege en de late dienst) de checklist in voor elke jongere op de groep. De scores worden per jongere vastgelegd in een grafiek. De observaties worden niet alleen gebruikt voor de diagnostiek, maar ook voor het omgaan met de jongeren op de groep.

Toepassing en toekomst

Praktijk

De observatiechecklist wordt gebruikt door de 2 deelnemende JJl's. De overige JJl's in Nederland en de Vlaamse variant van een JJl (Gemeenschapsinstellingen voor Bijzondere Jeugdbijstand) hebben al belangstelling geuit om de checklist te gebruiken. Verder zou deze checklist ook voor de residentiële jeugdzorg en bijvoorbeeld het Pieter Baan Centrum interessant kunnen zijn. Als het onderzoek wordt afgerond, worden deze mogelijkheden voor verspreiding verder geïnventariseerd. Met dit vooruitzicht is er een reeks aanbevelingen opgesteld waar geïnteresseerde instellingen rekening mee kunnen houden bij het implementeren van de observatiechecklist. Een beleidsdocument waarin FC Teylingereind het gebruik van de observatiemethode borgt is in voorbereiding.

Opleidingen

Alle groepsleiders die met de observatiechecklist werken, werden gedurende een tweedaagse training opgeleid. Verschillende opfrustrainingen vonden sindsdien plaats. De getrainde groepsleiders of gedragswetenschappers trainen nieuwe personeelsleden (train-de-trainer-methode) en de praktijkinstellingen dragen hier sinds enige tijd zelf de verantwoordelijkheid voor. Voor het gebruik van de observatiechecklist werd een handleiding geschreven met bijhorende trainingsmateriaal (waaronder videofragmenten). De observatiemethode (handleiding, de videofragmenten en het overige trainingsmateriaal) is opgenomen in een onderwijsprogramma van de Hogeschool Leiden in het kader van de minor 'Werken in gedwongen kader'. Deze worden ook gebruikt bij gastcolleges aan de andere deelnemende hogeschool waar groepsleiders worden opgeleid (Windesheim Flevoland). Dit alles draagt bij tot het vergroten van de deskundigheid van groepsleiders.

Onderzoek

In het kader van onderzoek naar de checklist wordt eind 2017 een vijftal studies afgerond. Als eerste is een literatuurstudie gedaan naar mogelijkheden om op een gestructureerde manier probleemgedrag te observeren (met een goede interbeoordelaarsbetrouwbaarheid). In een tweede studie wordt de ontwikkeling van de observatiechecklist en de implementatie ervan geëvalueerd en beschreven. De analyses en het bijhorende artikel zijn in vergevorderd stadium en zullen voorjaar 2017 afgerond worden en ingediend worden voor publicatie bij een internationaal wetenschappelijk tijdschrift. Een derde geplande studie zal ingaan op de relatie tussen gegevens verzameld via de observatiechecklist en gegevens verzameld via zelf-rapportage, een vierde geplande studie op overeenkomsten en verschillen in scores op de observatiechecklist tussen Nederlandse jongens en jongens van niet-Nederlandse herkomst. De vijfde geplande studie zal – indien mogelijk – nagaan of scores op de observatiechecklist later wangedrag binnen de instelling kunnen voorspellen.

Projectgegevens

Titel Non-verbale screening en diagnostiek

Uitvoering door Academische Werkplaats Forensische Zorg voor Jeugd

Contactgegevens

Olivier Colins
o.colins@curium.nl
071 515 96 15

augustus 2017

Producten en publicaties

- www.awfzj.nl
- [Blog van Kore Lampe](#)
- Observatiechecklist (gedigitaliseerd via een app) en handleiding (op te vragen via Eva Mulder; e.a.mulder@curium.nl)
- Trainingsmateriaal voor trainers, documenten met aanbevelingen voor implementeren observatiemethode en borgingsdocument (op te vragen via Eva Mulder; e.a.mulder@curium.nl)